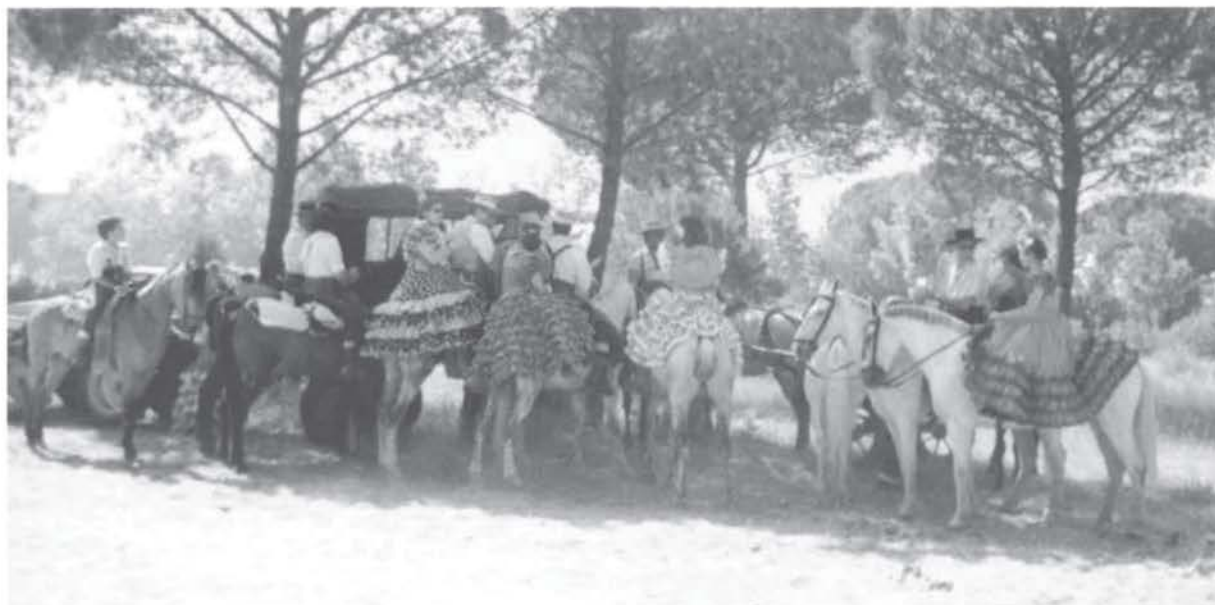


En andalusisk Maria-kult

Ann Ostenfeld-Rosenthal



Et hvil på »el camino« – vejen til det hellige sted.

I de senere år har det forlydt, at religionen er ved at miste sit tag i befolkningen i Spanien. Dette modsiges tildels ved en kraftig vækst i visse folkelige religiøse fænomener. Artiklen fortæller om et sådant fænomen i Andalusien, og er samtidig et eksempel på én måde at anvende Pierre Bourdieus teorier.

En sandet, støvet vej under høje »pinos«, fyrretræer med store kroner. Forrest kommer en oksetrukken lille vogn smykket med sølv, guld og blomster, og den bærer en miniature af en madonna-figur. Omkring den går en lille flok mennesker – nogle af dem barfodede – med vandrestave i hænderne. De går som tak for en tjeneste, som *La Virgen del Rocio* (Jomfruen af El Rocio) har gjort dem. Bag efter kommer fløjtespilleren i spidsen for kavaleriet: flere hundrede heste, de fleste med en rank mand forrest og en yndefuld kvinde bagpå med armen omkring livet på manden, begge klædt i flamenco-dragter. Til sidst vognene: oksetrukne, prærielignende vogne, traktortrukne vog-

ne, hestevogne og muldyrtrukne vogne alle pyntede med blomster og guirlander.

Nu finder man en skyggefuld plads og hele optøget holder hvil. Der bliver spist, drukket, sunget og danset flamenco. Stemningen er opstemt og forventningsfuld, for man er på vej til andalusernes store årlige begivenhed, pilgrimsfesten for *La Virgen del Rocio*.

Pilgrimsfesten

Centrum for denne Maria-kult er en lille landsby af samme navn som pilgrimsfesten, El Rocio, beliggende i Almonte kommune ca. midtvejs mellem Andalusiens provinshovedsteder Sevilla og Huelva.

El Rocio, som fejres hvert år til pinse, begynder rundt om i Andalusiens byer og landsbyer med en messe og derefter et optog gennem landsbyen. Efter at have vist sig frem i al sin pragt begiver optøget sig på vej. *El camino*, vejen til det hellige sted, er fest i bevægelse, det være sig til hest, i vogn eller til fods. Optogets processionelle karakter ophører, hvor landsbyen slutter, og det åbne land begynder. Det virker som om, landsbyens kontrol suspenderes, og festen begynder i vognene og med den dansen, sangen, maden, vinen, legen.

Opholdet i »Jomfruens verden«, El Rocio varer fra 5-8 dage afhængig af distancen fra de forskellige landsbyer, og festen fortsætter kun



La Virgen del Rocio »hilser på« de forskellige landsbyer.

afbrudt af forskellige »officielle« ceremonier: ved ankomsten skal hver landsby hen til kirkens port for at hilse på La Virgen del Rocio. Pinselørdag defilerer alle landsbyerne igen forbi kirken og hilser på landsbyen Almonte (som »ejer« Jomfruen), og pinsesøndag afholdes en stor udendørs messe.

Den mere uofficielle del af El Rocio er én lang fest: igen til hest, vogns eller fods tager man dag og især nat rundt på besøg hos sin Rocio-omgangskreds. Hvert sted bliver der budt på mad og drikke, danset og sunget flamenco – andalusiske sange og danse. Alle skal bydes på mad og drikke, idet idealet til El Rocio er, at alle er lige.

Højdepunktet er tidligt anden pinsedags morgen, når La Virgen del Rocio bliver båret ud i procession. På et tidspunkt – ingen ved hvornår, for Jomfruen har ingen faste tider – springer en flok unge mænd fra Almonte over det gitter, der beskytter Madonnaen, og erobrer »hende«. I et sandt menneskehav bliver »hun« nu båret rundt for at hilse på alle landsbyerne i deres respektive huse. Samtidig har enhver nu mulighed

for at røre »hende«, eventuelt som tak for et mirakel, »hun« har udført. La Virgen del Rocio er endvidere efterstræbt af alle de andre landsbyer, hvoraf mindst én hvert år forsøger at stjæle »hende«. Men mændene fra Almonte vogter skinsygt over deres beskytterinde, og det er indtil dato ikke lykkedes for andre at erobre »hende«.

Det hele slutter temmelig brat: så snart Madonnaen er på plads i kirken igen, begynder folk at pakke, og samme eller næste dag rejser man hjem i knap så løftet stemning som på udturen.

Æren i Andalusien

Da jeg oplevede pilgrimsfesten El Rocio første gang, var det første spørgsmål, som trængte sig på: hvis religionen er ved at slippe sit tag i spanierne, hvoraf da denne lidenskab for La Virgen del Rocio og pilgrimsfesten, og hvorfor denne voldsomme ekspansion af den (antallet af deltagende landsbyer er steget til det dobbelte inden for de seneste 20 år, og der deltager ca. 1,5 mill. mennesker hvert år)? For at forstå lidt

af andalusernes begejstring for denne fest ud over den personlige religiøse hengivenhed, er en uddybende kommentar nødvendig.

Som bekendt indtager æren (spansk: honra) en central plads i det andalusiske verdensbillede. Uadskilleligt fra begrebet *honra* er begrebet *vergüenza*, oftest oversat med det danske noget negativt klingende »skam«. »La vergüenza« er en komponent af »la honra«: den, som er ærefuld, har »skam«. »Honra« og »vergüenza« er således korrelative termer jo mere ærefuld, man er, jo mere »skam« har man og omvendt.

Nøgleordene for en ærefuld mand er fysisk formåen (familiens eksistensgrundlag, bevis på seksuelt vigeur), tillid, generøsitet – ikke at have penge, men at give dem ud, ja af og til borttødsle dem er en højt værdsat egenskab i Andalusien. Sidst, men ikke mindst skal manden aktivt manifestere sin maskulinitet.

Et vigtigt aspekt af æren er, at den aldrig er »sikker«. Ens position på ærens rangstige forsvinder, hvis man ikke konstant overfor omgivel-

serne manifesterer sin ære, det vil sige ved synlige handlinger bekræfter og erobrer den, ved – som vi danskere ville kalde det – at vise sig.

Udveksling af ære

For at få en forståelse af, hvad der sker, kan man bruge begrebet symbolsk kapital, som Pierre Bourdieu har introduceret. Udtrykket »en manifestation af æren over for omgivelserne« indebærer, at der er tale om en relation mellem mennesker, en udvekslingsrelation, en udveksling af ære eller *symbolsk kapital*. Dette begreb er centralt hos Bourdieu i hans forklaring af æresspillet.

Udgangspunktet er altså begrebet *symbolsk kapital*. En families symbolske kapital består kort fortalt af dens ære og prestige og vedligeholdes gennem slægts- og alliancerelationer samt materielle besiddelser. Æresspillet, udveksling af ære eller den symbolske udveksling sigter mod akkumulering af symbolsk kapital, og den som mestrer udvekslingens improvisationer opnår således ære. Der eksisterer ingen medfødt kapital. Den skal investeres og forsvares aktivt.

Æresspillet, siger Bourdieu, foregår ifølge visse regler, reglerne om udfordring og riposte. En udfordring får først status af udfordring, når der foreligger et svar, en riposte. Det er således riposten, som giver udfordringen sin betydning, og samtidig er riposten i sig selv en ny udfordring, det vil sige, at en mand, som modtager en udfordring, er fanget i udvekslingens »garn«. Æresudvekslingens dynamik er baseret på den offentlige mening: gennem at følge æreskodekset gør man sig socialt synlig, hvilket faktisk vil sige, at æresudveksling og social eksistens er ét.

At vise sig

Tilbage til Andalusien. Det spanske ord *lucir*: »at skinne, lyse, stråle, udmærke sig, tage sig ud« er et centralt begreb i forbindelse med El

Rocio og med andalusisk kultur i det hele taget. Når man deltager i optoget gennem landsbyen, på »el camino«, vejen, når man rider rundt i El Rocio, eller når man danser, gælder det altså om at »lucir«, det vil sige at have de flotteste flamenco-dragter, de smukkeste og mest veldresserede heste, de fineste og bedst udsmykkede vogne etc. for at vise sig frem for offentligheden i fuld gala og for at overgå hinanden i skønhed og rigdom.

Æren eksisterer også på kollektivt plan, på landsbyplan. Således udgør Andalusiens byfester og især den årlige fest for den lokale skytshelgen, i dette tilfælde La Virgen del Rocio, lejligheder til at demonstrere den kollektive ære, til at »vise sig« over for de andre landsbyer. På landsbyplan gælder det ligeledes om at have mange og smukke heste, smukke kvinder, dygtige ryttere, mange smukt udsmykkede vogne samt om at have den mest overdådigt udsmykkede vogn til at transportere hver landsbys minia-

turebillede af La Virgen del Rocio.

Hver landsbys samlede pragt vises nu frem ved de forskellige ceremonier. Først ved »indtoget« i El Rocio, dernæst når alle landsbyerne defilerer forbi kirken og hilser på Almonte og endelig ved den store udendørs messe.

Man kan også vise sig og dermed forøge sin symbolske kapital på en anden måde, nemlig ved at overgå hinanden i gæstfrihed. Som tidligere omtalt består opholdet i El Rocio blandt andet af vedvarende visitter hos familie, naboer, venner og bekendte – med andre ord hos ens »Rocio-omgangskreds«. I forbindelse med disse besøg er det meget vigtigt at have mad i overflod – og det vil virkelig sige *overflod*, man skal kunne ødsle med den – tillige at byde alle og ikke gøre forskel på serveringen, for »til El Rocio skal alle inviteres«.

Endvidere kan man prale med hvilken slags mad, der serveres. Det er finere at servere hummer og rejer end ost og æggekage.



Sevilla ankommer til El Rocio.

Denne konstante konkurrence om at overgå hinanden i skønhed, rigidom og gæstfrihed både personligt og på landsbyplan, denne stadig visen sig frem for en offentlighed for at overgå hinanden falder for mig at se ind i æresudvekslingens logik. At have flotte dragter, smukke heste m.m. antager nemlig karakter af en udfordring, hvis der er andre, som forsøger at overgå én, andre som svarer igen, da det jo er riposten, som giver udfordringen betydning og status som udfordring.

Som vi tidligere har set, gør man sig ved at følge æreskodekset socialt synlig. Dette skyldes, som Bourdieu siger, at den »fuldendte« mand, den hele mand, kun kan være en ærefuld mand, fordi i ham er ære og eksistens ét. Den, som har mistet sin ære, eksisterer ikke længere. Han eksisterer ikke længere hverken for andre mennesker eller for sig selv. Det vil i denne sammenhæng sige, at man ved at følge æresudvekslingens logik til El Rocio gør sig socialt synlig både i forhold til andre medlemmer af samfundet og på landsbyplan i forhold til andre landsbyer.

Bourdieu skriver endvidere, at æresspillet ved at tillade æren at udtrykkes i foreskrevne og institutionaliserede former, ved at give samfundet mulighed for i symbolsk form at udleve sine kulturelle værdier, bekræfter disse. Disse ritualiserede rivaliseringer, hvormed andaluserne til El Rocio konstant udveksler, beviser og bekræfter deres ære, konstituerer dem således kontinuerligt som andalusere, bekræfter deres kulturelle identitet.

Flamenco-dansen

Under hele pilgrimsfesten bliver der både på »el camino« og i forbindelse med visitterne uophørligt opført flamenco-opvisninger, hvilket gør dem til et vigtigt element i analysen af pilgrimsfesten. En sådan flamenco-performance (opvisning) udgøres af en kreds af sangere og klappere, hvorfra der rekrutteres

skiftende dansepar, samt eventuelt en guitarist og en person til at betjene den typiske grøn-hvide rocio-tromme. Ved særligt beundringsværdige præstationer i sang eller dans lyder anerkendende, opildnende tilråb: Olé! Olé! I analysen af et sådant flamenco-optrin er et sidespring om de af ære-skam systemet afledte andalusiske mande- og kvindebillede nødvendig. Som nævnt i afsnittet »Æren i Andalusien« skal en andalusisk mand være arbejdssom, stærk, modig og generøs, men først og fremmest skal han aktivt manifestere sin maskulinitet, hvis han vil leve op til det andalusiske idealbillede af en mand. Også af den andalusiske kvinde er der et idealbillede: hun skal være feminin, graciøs og yndig, det vil sige, hun skal vise sin kvindelighed. Hun skal være seksuelt »ren«, alligevel må hun godt være udfordrende, men på en dydig måde. Desuden er hun ansvarlig for hus, børn og familie, ligesom familiens ære hviler på hende.

I analysen af flamenco-performance er endnu et Bourdieubegreb anvendeligt, nemlig begrebet den *socialt informerede krop*. Gennem pigens opvækst indkorporeres ubevidst i hendes krop den specifikke sociale gruppes *habitus*, og hun udstyres således med en praktisk logik, som gør, at hendes handlinger virker forståelige for andre i gruppen. Og omvendt ved hun, hvad der er passende og upassende. Ved hjælp af begrebet den *socialt informerede krop* har Bourdieu vist, at en praktisk mestring af en given kulturel kode indebærer en beherskelse af specielle bevægelser, f.eks. en måde at gå på, en måde at danse på etc. Det vil sige, at et samfunds værdier er forankrede i selve menneskenes kroppe.

Tilbage til flamenco-dansen. Selve dansens bevægelser understreger nemlig henholdsvis det andalusiske kvinde- og mandebillede. I den mandlige dans lægges der vægt på fodarbejdet, som skal være hurtigt, præcist og kraftigt, overkroppen holdes rank, hovedet stille

og armene bevæges i lige linjer med alle fingre strakt. Det er den stolte, stærke, værdige, men samtidig seksuelt erobrende mand, som fremstilles i dansen. Hele dansen er nemlig en opførelse af det seksuelle spil: kvinden der udfordrer, og manden som forsøger at erobre.

Kvinderne har mindre fodarbejde, og overkroppen og hovedet bøjes ofte bagover. Armene bevæges i buer, der følger kroppens former, og fingrene bevæges i graciøse mønstre. Her er det den yndige, graciøse, feminine, men samtidig den sensuelle, forførende kvinde, som spilles gennem dansen.

Under selve opførelsen af flamenco-dansen kommunikerer der kulturelle elementer af den andalusiske kvinde og mand: både de dansende og publikum konfronteres med idealbillede af sig selv, og deres identitet som andalusiske kvinder og mænd understreges. Således kan flamenco-dansen betragtes som det, Bourdieu kalder en »strukturel øvelse«, hvorunder der via den socialt informerede krop foregår en ubevidst indkorporering af andalusernes habitus: dansen indkorporerer og reproducerer væsentlige kulturelle elementer, det andalusiske ære-skam system med deraf afledte mande- og kvindebillede i både »kunstnere« og publikum.

Processionen

Og nu til festens ubetingede højdepunkt: processionen med La Virgen del Rocio. Som tidligere nævnt består processionen faktisk af én stor konkurrence om Jomfruen. Hun tilhører Almonte, og det er mændene fra Almonte, som bærer »hende« rundt, men samtidig er »hun« under hele forestillingen efterstræbt af alle de andre landsbyer, som forsøger at kapre »hende«. På individuelt plan forsøger folk fra andre landsbyer konstant at kravle op på den platform, »hun« står på, for at få lov at røre »hende«. Over for alle disse overgreb på deres Jomfru forsvares mændene fra



Vogn med »El Simpecado« – en landsbys miniaturebillede af La Virgen del Rocío.

Almonte »hende« som rasende. Almonte har som landsby på grund af sin efterstræbte Jomfru en relativ stor symbolsk kapital. Det er dem derfor alt om at gøre at forsvare »hende« (deres ære), da de ville tabe ansigt, hvis det lykkedes andre at kapre »hende«. Og hver gang det lykkes andre landsbyer at lave et nummer med Almonte, får pågældende tilsvarende forøget deres symbolske kapital.

Denne konstante kappestrid om La Virgen del Rocío, disse ritualiserede rivaliseringer kan igen ansues ud fra begreberne om udveksling af ære og symbolsk kapital: som symbolske former, hvorunder andaluserne får mulighed for at opføre, udleve og bekræfte deres kulturelle værdier. Endelig konfronteres her i processionen de andalusiske kvinder og mænd igen med deres idealbilleder: kvinderne med La Virgen del Rocío, som er Jomfru og Moder i ét. Men ikke kun selve Jomfruen – også mændenes relation til La Virgen del Rocío konfronterer kvinderne med dette idealbillede: mændene skal nemlig under

hele dette skuespil, som processionen udgør, først erobre deres Jomfru og siden forsvare »hende« mod de »fremmedes« efterstræbelse. Ligesom La Virgen del Rocío er hellig for folk fra Almonte, er også kvinden »hellig« for manden, også hun skal efterstræbes, erobres og forsvares.

Også mændene konfronteres i processionen via deres forhold til La Virgen del Rocío med deres idealbillede, dog på en mere aktiv måde. Hele sceneriet er én lang opførelse af maskulinitet: når mændene stormer ind i kirken, springer over gitteret og »erobrer« Jomfruen, samt under hele processionen, hvor de som oven for nævnt skal forsvare »hende«. Igen kommunikation af andalusiske kulturelle elementer og en bekræftelse heraf.

Pilgrimsfesten El Rocío har således i de senere år konstitueret sig i andalusisk identitets navn. Heraf en del af forklaringen på dens ekspansion i et land, hvor regionale tilhørsforhold vægtes meget højt. Men ud over at symbolisere andalusisk kultur har La Virgen del Rocío altid

optrådt som symbol på »el pueblo« (folket/landsbyen) og dets integritet og rettigheder over for magthavere og autoriteter, det være sig i form af godsejere, stat, kirke m.m. Endvidere har Jomfruen og hele pilgrimsfesten anti-civilisatoriske konnotationer: det er oksernes, hestenes og lejrålenes tid, man forsøger at genskabe i festen.

En kombination af disse betydninger af pilgrimsfestens dominerende symbol, La Virgen del Rocío, kunne eventuelt uddybe forklaringen på den voldsomme opblomstring af Maria-kulten, en kult som foregår i et turbulent samfund, hvor den vestlige verden i stigende grad trænger sig på?

Ann Ostfeld-Rosenthal er mag. art. fra Afd. for Etnografi og Socialantropologi, Aarhus Universitet fra 1992. Hun har været på feltarbejde i Andalusien i 1987, 1989 og 1991.

Alle fotos er taget af forfatteren